

uiting over de Nachtwacht, van wien ook, overgeleverd, die dateert uit den tijd van haar ontstaan. De eerste gedrukte uiting over de Nachtwacht is van 12 jaar na Rembrandt's dood. Zij is van zijn leerling Samuel van Hoogstraten, die veel aan theorie deed. Zijn critiek is niet in alle opzichten prijzend, maar breekt het doek in geen enkel opzicht af, want hoewel hij er terecht op wijst, dat Rembrandt meer werk heeft gemaakt „van het groote beelt zijner verkiezing” dan „van de bijzondere afbeeltsels die hem waren aenbesteed”, prijst hij niettemin het korporaalschap hemelhoog in deze beroemde woorden: „Echter zal dat zelve werk, hoe berispelijk, na mijn gevoelen al zijn medestrevers verdueren, zijnde zoo schilderachtig van gedachten, zoo zwierich van sprong, en zoo krachtig, dat, nae zommiger gevoelen, al d'andere stukken daer als kaarteblaren nevens staen. Schoon ik wel gewilt hadde dat hij er meer lights in ontsteeken had.”

Wij weten, dat Rembrandt na de Nachtwacht geen schutterstuk meer te schilderen kreeg en dat men zich gedurende de 14 jaren dat er nog schutterstukken te maken vielen, tot Flinck en van der Helst wendde. Evenwel, als portrettist viel Rembrandt door de Nachtwacht niet in ongenade. Dit bewijzen de vele beeltenissen, die hij nog kort na 1642 maakte.

Terwijl men o.i. niet zonder meer mag aannemen, dat de Nachtwacht het aantal portretbestellingen bij Rembrandt heeft doen verminderen, meen ik dat er een andere aanleiding was, die zich evenwel niet eerder deed gelden dan kort na 1650. Ik bedoel, dat de portretten volgens de opdrachtgevers minder goed van gelijkenis werden en dat Rembrandt, vrijbouter als hij was, zich niet aan desbetreffende op- en aanmerkingen wenschte te storen. Uitvoerig zijn wij ingelicht omtrent zulk een geval uit het jaar 1654.¹⁾ Toen maakte de Portugeesche koopman Andrada aanmerking op het niet gelijken van een meisjesportret, dat hij door Rembrandt had laten maken. Hij vond „dat de schilderij op verre na niet en gelijket het wesen ofte tronie²⁾ van de jonge dochter” en eischte dat Rembrandt het portret zou „veranderen en soodanich maecken dat het haer naer behooren gelijket”. Rembrandt wenschte het doek slechts dan te veranderen, wanneer de overliden van het Lucasgild zouden vinden dat het niet geleek.

Wij verheugen ons nog heden over deze fiere houding van den kunstenaar, maar het feit dat deze kwestie zóó hoog liep dat zij in een notarieele acte werd vastgelegd, bewijst, dat er met Rembrandt moeilijk viel te marchandeeren in gevallen waarin een portret den besteller niet beviel.

Dat er inderdaad wel eenige aanleiding voor den opdrachtgever geweest is om minder tevreden te zijn over de gelijkenis, bewijst het portret van Jan Six (afb. 9), geschilderd in hetzelfde jaar 1654. Deze beeltenis, een der grootste meesterwerken der portretkunst van alle tijden, stelt iemand van 36 jaar

¹⁾ Hofstede de Groot, Die Urkunden über Rembrandt, blz. 173—175.

²⁾ Tronie beteekent gelaat.